

פרולוג

מעררת בית הכנסת העתיק בחלב הייתה צרה מלהכיל את גודל המעמד. שלושת זקני העדה עמדו מול הכספת ועקבו בדריכות אחר פתיחתה. ציפויה המבריק נשקף אליהם באור הקלוש שחדר מבחוץ. דלת הכספת הייתה נעולה עם שני בריחים וצורות גיאומטריות מסתוריות היו חרוטות על גבה. כפות ידיו של המזוקן החלו להתעסק עם הברית הראשון. המפתח לא החליק בנקל פנימה. קול נקישה דקה, ולאחריה אנחה. "יידאי תרעתש. ידיי רועדות. אני לא מצליח לפתוח אותה".

"תפאדל, תן לנסות" כפות ידיים יציבות יותר נוטלות מהן את מפתח הברזל, ותחת זאת מעבירות אליהן את העששית הדולקת.

משחק כיוונים קצר בברית העליון עד שהמפתח משתמע ומסתובב עם

כיוון השעון. נשימתם של הנוכחים במערה נותרת כלואה במתח עצום כשהמפתח השני ננעץ גם הוא בברית התחתון ומשלים שני סיבובים.

חריקה צורמנית נשמעת בחלל האוויר ולאחריה הדלת נפתחת לאיטה. הסוד הנצור בתוך הכספת נחשף בתפארתו לנגד עיניהם. והיה סוד.

גם בערות וגם בשינה יכלו כל יהודי חלב לדקלם בעל-פה את האזהרה שהופיעה בהקדמת הכתר, ודי היה במילים ספורות אלו בכדי לזעזע את אמות הסיפים בקרב כל מי שהעז להתקרב אל הכספת השמורה במערה.

קורותיו הנפתלים של הכתר הטברייני, התנ"ך העתיק בעולם, היה ידוע לכל יהודי סוריה ומחוצה לה. בעיניים בורקות הם שחו זה בפני זה את פלאי השתלשלותו, עוד מימיו של רבי משה בן מימון, הנשר הגדול שסמך עליו את ידיו הקדושות.

ובשל הכבוד והיקר שרכשו היהודים לכתר מדור לדור, במרוצת מאות השנים שחלפו מאז שנכתב, נדירות היו הפעמים בהם ניתנה הזכות להביט בו מקרוב.

וכך, הכתר היה נתון למשמרת הדוקה בתוך כספת. הרחק מכל עינא בישא שעלולה לחמוד ולחמוס אותו מידיהם.

כי ביום שבו יגרם לכתר נזק כלשהו, האמינו יהודי חלב בכל ליבם, יחרץ דינה של הקהילה לשבט ותבוא עליהם רעה נוראה, חורבן ופורענות.

ובשל אמונה ללא כחל וסרק זו, תרם כל דור הוכחה ניצחת לצדקת אמונתם. על פי אחת האגדות, לפני שנים רבות הוציא אחד הזקנים את הכתר מבית הכנסת ובתוך זמן קצר מאוד פרצה בקהילה מגיפה נוראה והיא פסקה רק כאשר הכתר הושב למערה. על פי אגדה אחרת, הכתר הוזז ממקומו, אך בפעם הזו הוא שב אליו בדרך נס.

המסר היה חד ומובן... אסור להתקרב! ובכדי להוסיף שמירה על

שמירה, לא נמסרו המפתחות לשמש אחד. מחשש שחלילה ימעל בקודש וימיט רעה נוראה על ראשם של יהודי חלב.

ועל דעת הקהל הוחלט למסור את המפתחות לשניים מנכבדי העדה. והיה, אם יוחלט לפתוח את הכספת, יהיה זה רק בנוכחות שניהם יחד, ותחת השגחת ועד הקהילה.

חרדה גדולה לופתת את הנוכחים במערה, וזרמי חשמל חולפים ביניהם כשהכתר מתגלה אליהם במלוא הודו והדרו.

חמש מאות עמודי קלף. שלושה טורים בכל עמוד, עשרים ושמונה שורות בטור, ואינספור סימונים לצד העמודים.

על העמודים העשויים מעור פרה וכרוכים כספר, כתובה הייתה התורה כולה בדיו העשוי משרף עצים טחון המעורב בברזל גופרתי ובפיח שחור - מראשית ועד אחרית.

אצבעותיו של המזוקן מדפדפות בעמודים המצהיבים. נוגעות ולא נוגעות, מרחפות ולא מרחפות.

האותיות נמתחות בשחור לפניו. צופנות ביניהם סוד עלום, כאישה אל אחותה.

הוא מדפדף אחורה. אל סדר הקורבנות, אל יציאת מצרים, אל בריאת העולם, אל ההקדמה.

משקפיו העבות שגלשו על אפו, נצמדות שוב לעיניו, והוא קורא בהטעמה את המילים הכתובות בו:

"זה המצחף השלם... וארבעה ספרים ... הקדיש אותו השר הגדול... ממדינת בצרה בן מר רב שמחה בן מר רב אברהם בן מר רב אפרים רוח ה' תניחם, לירושלים עיר הקדש על זרע ישראל קהילת יעקב עדת ישרון...השכנים בהר ציון... כדי שיוציאוהו אל המושבות והקהלות שבעיר הקדש בשלשה רגלים חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות לקרות בו ולהתבונן וללמד ממנו כל אשר יחפצו ויבחרו..."

קולו בוגד בו ונסדק. הוא משתנק ומצטרד, ולאחר כמה ניסיונות עקרים הוא חדל ממאמציו ומשתתק.

הוא עוצם עיניים ומתנשף בכבדות. מרחבי הדמיון סוחפים אותו מזרחה, אל הר ציון. בנקל הוא רואה בעיני רוחו את הרי ירושלים נוצצים ביופיים. יהודים נקבצים ובאים על חמורים מצפון ומדרום, ועולים יחד אל ירושלים בשירים וריקודים.

ומה הפלא שהוא נסחף אל ירושלים? זיכרון זה הוא חלק מהווייתו, פיסה חיה היא מנשמתו. הוא הרי נושם את האמונה היוקדת הזו והוגה בכמהיה ובערגה את "ותחזינה עינינו", שלוש פעמים ביום.

המזוקן פוקח עיניים מצועפות, ומחזיר את מיקוד מבטו אל התנ"ך העתיק.

רחב השכמות העומד לצידו שולף מכיסו זכוכית מגדלת, גוהר מעל לכתר ומקרב את הזכוכית לעינו. קול עמוק פושט במערה בשעה שהוא קורא בו ברהיטות ובדקדקנות.

"לראות בו דברי יתר או חסר או סתור או סדור או סתום או פתוח או טעם מהטעמים האלו..."

וזהו. רעד אוחז גם בו, והוא בולם את לשונו. כעת תורו של השלישי לנסות. גבה המצח ניגש, מכחכח בגרונו ומשלים אותם:

"יוציאוהו אליו לראות ולהשכיל ולהבין לא לקרות ולדרוש וישיבוהו למקומו וישמרוהו".

מילות ההקדמה מהדהדות בחלל המערה. דברי יתר... או חסר... או סתור... או סדור... או סתום... או פתוח...

הרי בדיוק לשם כך הם נכנסו למערה. העזו לפתוח את הכספת ולחשוף את הכתר, בכדי לברר את צורת הכתיבה הנכונה באחת מחמשת המגילות - מגילת אסתר.

שאלה בהולה נשלחה אליהם מצפת תובב"א. יהודים מקומיים הפצירו בהם למצוא לספק שלהם סמך בכתר.

ומה היה תוכנה של השאלה?

לאחרונה פשט המנהג בישראל לכפול שני פסוקים במגילה מפני הספק שיש בהם: להרג או ולהרג, בפניהם או לפניהם.

אפילו רבם הקשיש, חכם משה מזרחי, שידיו אמונות על צורתה של כל אות ותג בתורה, לא הצליח לפסוק בנידון סבוך זה.

האם יצליחו הם לעמוד על הנוסח המדויק על פי התנ"ך הוותיק והמדויק בעולם? הלוואי!

הם מדפדפים בריכוז קדימה, אל מגילת אסתר. האצבע מחפשת בין העמודים, בין השורות.

הנה. פרק ג - פסוק יג. "לְהַשְׁמִיד לְהָרֵג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנֶּעֱרַץ וְעַד־זָקֵן טָף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד".

דממת הוד אופפת אותם, כשהם שוב מריצים. הפעם אל פרק ט - פסוק ב. "וְאִישׁ לֹא־עָמַד לִפְנֵיהֶם".

הם מביטים זה בפניו של זה, מחרישים אל מול הגילוי השמימי. כאילו צללו ברגעים אלו אל תהומות האוקיינוס וגילו במעמקיו אוצרות עתיקים ונדירים. התשובה מונחת לפניהם, ולא בפניהם.

ועל אף הגילוי הנורא, שלושתם יודעים. אין להם את הכוח לשנות מנהג ישראל מדור לדור.

האוויר במערה נעשה סמיך והנשימה נעשית מאומצת. הזמן מהתל בהם וההליכה הלוליינית על קו תפר זה כמעט ואיננה מבדילה בין עבר להווה. בדילוג קל הם עוברים מצד זה אל צד זה.

המזוקן, המבוגר מבין השלושה, מסמן להם בידו. סוגר את הכתר, מניח

עליו יד ואחר נושק לידו ביראה. לוחש מספר פסוקי שמירה, ופוסע לאחוריו כשפניו פונות אל הכתר.

רק כשהכספת ננעלת על שני בריחיה והמפתחות מושבים אל כיסיהם של נכבדי הקהילה, הם עוזבים את המערה, וחוזרים אפופי רוממות אל היכל בית הכנסת.

ניו יורק, י"ז בכסלו תש"ח.

האולם הגדול של מטה האומות המאוחדות הממוקם בשכונת טרטל ביי שבצידו המזרחי של האי מנהטן, היה מאויש בעשרות נציגים.

האוירה הייתה מתוחה. נציגים אפריקאים, אירופאים, לאטינים, הודים ומוסלמים ישבו בכיסאותיהם, וחיכו בקוצר רוח לדעת מה יהיו התוצאות.

לאחר פתיחת הישיבה על ידי נשיא האספה הכללית, אחד אחר השני, הנציגים הרימו את ידם והביעו את עמדותיהם. לעומת אלו שתמכו ברעיון המופקע והמעוות משורשו של הקמת מדינה יהודית, היו לעומתם, נציגי המדינות הערביות והמוסלמיות שהביעו את התנגדותם העזה למהלך. לטענתם, ההקצאה איננה הוגנת ומדינה יהודית תוביל בכלל לעימותים חזקים ולקונפליקטים במזרח התיכון.

ההצבעה החלה והמתח שהשתרר באולם היה חד כתער. כל נציג מדינה הוזמן להרים את ידו ולהצביע - בעד, נגד, או נמנע. הידיים הורמו בזו אחר זו. מהם באיבה, ומהם באהדה.

"אפגניסטן?" "לא". "ארגנטינה?" "נמנעת". "אוסטרליה?" "כן". "אוקראינה?" "כן". "ברית המועצות?" "כן". "אנגליה?" "נמנעת".

רק הושלמה ההצבעה וספירת הקולות החלה. דממה כבדה שררה באולם כאשר עיני כולם היו מופנות אל הבמה. הנוכחים כולם חשו כי הרגע הנוכחי הוא גורלי ומסוגל לשנות את פני ההיסטוריה.

קול אמריקני ומונוטוני החליף את הקול הבריזילאי. "ההמלצה להקים

מדינה יהודית בארץ ישראל התקבלה ברוב של 33 בעד, 13 נגד, ו-10 נמנעו מהצבעה.

לעומת האופוריה שאפפה את הציונים, בשורת ההכרזה התפשטה במדינות ערב, כמו אש בשדה קוצים.

מנהיגים ודיפלומטים הגיבו בהלם ובזעזוע וסחפו אחריהם מיליוני מוסלמים. דגלים הונפו בכיכרות העיר, מלווים בזעקות זעם נחרות. נחלים של שנאה שטפו את הרחובות והופנו ישירות אל היהודים ה"כובשים". קריאות "להגן על פלשתינ הערבית", "לצאת למלחמת קודש" התסיסו את ההמון הצמא לדם. כעס זה רק היווה את יריית הפתיחה של שורת פוגרומים איומה ונוראה נגד היהודים במדינות ערב.

יומיים לאחר ההצבעה באו"ם.

אברהים סתהון התעורר למשמע צעקות שעלו מן הרחוב. קריאות "סאיוני" ציוני, התגלגלו במורד הרחוב ולוו ביריקות בוז. ומאחר והוא לא נמנה על חובבי מקלט הרדיו, רק אמש גונבו לאוזנו תוצאות ההצבעה באו"ם.

סתהון, עם תרבוש אדום לראשו וגלבייה שגלשה עד קרסוליו, נטל את שקית התפילין שלו בחטף, ירד במדרגות ונבלע בין עשרות הגברים המשולהבים.

"פלסטין בלאדנא ואל-יהוד כלאבנא", פלסטין היא ארצנו, והיהודים... עלתה הקריאה. סתהון התערב מיד בהמון, כמנהג היהודים בסוריה בשנות התסיסה הלאומית שלה, והתפלל באלם לא למשוך אליו תשומת לב.

כשהגיע אל בית הכנסת "אליהו הנביא" הוא השגיח בגדוד שוטרים שמסייעים לפורעים להיכנס אליו מבעד לחלונות, וניסה ככל יכולתו להסתתר מאחורי דקל עבות. בידי אחדים מהם היו פחיות נפט.

ובאותה שעה ישב בתוך בית הכנסת, חכם משה מזרחי, רבה הגדול של קהילת חלב, שחוח ובא בימים. שקוע ומרוכז כולו בהכנות לתפילה.

סתהון ראה את השוטרים נכנסים פנימה, ולאחר מספר דקות מלווים את הרב החוצה.

מחוץ לבית הכנסת ערמו המפגינים סידורים, ספרי תורה וגמרות לערמת ענק, והעלו אותם באש. ברבות השנים, חכם מזרחי יספר בקול חנוק מדמעות את שראה מול עיניו באותה שעת פורענות, גווילים נשרפים ואותיות פורחות.

חבורות של פורעים נדרו מבית כנסת אחד למשנהו, והציתו אותם בחמת זעם.

חמישה תלמודי תורה לילדים וכחמישים חנויות שהיו בבעלות יהודית נפרצו. השמשות נופצו והפורעים קפצו פנימה ובזזו מכל הבא ליד. עשרות טליתות ותפילין קובצו לערמות - ערמות, והוצתו בלהבת ענק.

מרבית יהודי חלב התבצרו בבתיהם, ועקבו בחרדה אחר הנעשה דרך חרכי התריסים. שכנים ערביים בודדים נקשו על דלתותיהם וביקשו מהם לברוח, פן ישרפו יחד עם בתיהם.

האש התפשטה במהירות ברחובות העיר לעבר העיר העתיקה והרובע היהודי של חלב. אלפי פורעים עשו את דרכם לכיוון הרובע היהודי. קריאות זעם הדהדו בקול.

"ענדנא ג'בס, ענדנע תין, ענדנא יהוד ע-סכין". היה זה הומור אכזרי: יש לנו אבטיחים, יש לנו תאנים, ויש לנו יהודים על הסכין.

הפורעים חיפשו את ביתו הקרוב של חכם סלים זעפראני.

ומשמצאו, החלו להלום בשערי חצרו והוסיפו לזעוק בקול ניחר. החבטות פסקו כאשר הם החליטו לנקוט בשיטה קלה יותר, לטפס מעל לחומה.

ובבית הרב, התבצרו בני המשפחה בחדר מרכזי בבית. מתחת לגלגלי גבינה שהשתלשלו מן התקרה הגבוהה כדי להרחיקם מחתולים.

כשהפורעים חצו את השביל המוליך אל דלת הכניסה, הרב הורה לבני

ביתו להימלט מבעד לחלון אל סמטה צדדית. לא ארך הזמן והפורעים פרצו אל הבית והחלו לבזוז אותו מכל תכולתו. נטלו לכיסם חפצי ערך וכלי כסף, ואחר העלו את הבית באש, בנפט ובפחמים שנאגרו בו לקראת החורף.

על פי השאגות העמומות וקול ניפוץ הזכוכיות, ניחש הרב שההמון כבר חצה את הסמטה והסתער על בית הכנסת שלהם. בשלב זה, העומדים על הגגות מחוץ לעיר העתיקה, כבר ראו עשן שחור מיתמר מהרובע היהודי.

שכן מוסלמי זקן שהתגורר בקרבת בית הכנסת ונטר בליבו טובה כלפי היהודים, ניסה להתחנן בפני הפורעים שיחוסו על בית הכנסת שלהם. דחילכום, דחילכום, חזר והפציר בהם בבכי, אך נדחף בבעיטה גסה הצידה, ונפל על הארץ כשהוא אוחז בבטנו ומתפתל מכאבים.

ראשו של סתהון היה מרוקן ממחשבות כשצפה ממרחק בכל הנעשה. חושי נדרכו והיו מרוכזים בדבר אחד בלבד - הצלת הכתר.

יהודי חלבי שעמד גם הוא בקרבת מקום והשקיף אל הנעשה, השגיח בסתהון מחכך בדעתו ומתכנן לרוץ קדימה, אל תוך בית הכנסת. הוא תפס בזרועו והתחנן בפניו "אברהים, אברהים, אל תלך לשם. מסוכן מאוד. הם מסוגלים לשחוט אותך בדם קר".

אך סתהון, שהכתר תפס את כל ישותו באותם הרגעים, לא שעה אל תחנונו, וחצה במהירות את כבדת הדרך שנותרה עד אליו. אין לדעת מה היה קורה אילו סתהון היה מצליח לממש את תוכניותיו, כי בדיוק ברגע זה נזרקה אבן על ראשו והפילה אותו על הארץ מחוסר הכרה.

מטר אבנים נוסף שהושלך לכיוונו, קבר תחתיו סופית את משאלתו הבוערת. "חלאס יהוד, אין לך יותר בית כנסת" לעגו לו הפורעים בעודו שוכב שרוע על הקרקע.

עמודי האבן של בית הכנסת נופצו כאשר הפורעים פרצו את שער הברזל וחדרו פנימה.

הם שעטו על רצפת הפסיפס, עברו את הקשתות המקומדות וניגשו היישר אל ה'היכל' במזרח.

שלוש דלתות מפוארות עיטרו את חזיתו של ההיכל שהתפרס לכל רוחבו של בית הכנסת. שני מדפים ארוכים היו קבועים בו ועליהם הונחו ארבעים ספרי תורה עטופים במעילים הרקומים בכסף וזהב.

ספר אחר ספר נלקחו באכזריות. נקדעו ונרמסו, נתלשו ונדרסו בידיהם הבריוניות ותחת נעליהם הגסות. אחרים חצו את החצר הגדולה ונכנסו אל המערה. מצאו בה כספת חבויה, וגררו אותה החוצה.

הכספת הייתה נעולה בשני בריחים, והם ניחשו שככל הנראה היא מכילה חפץ יקר ובעל ערך.

הפריצה הייתה קלה ממה שחשבו. הם עקרו את הדופן האחורית של הכספת והפכו אותה על פיה. ספר ישן נפל ממנה בחבטה.

הכריכה העתיקה התפוררה, ואילו הדפים נשרו והתפזרו על אבני החצר החלקות. ידיים זדוניות הציתו גפרור וקירבו אותו אל העמודים שנספגו בשלולית נפט.

כתר ארם צובא, התנ"ך העתיק והמקודש, הפך יחד עם ספרי התורה תוך רגעים אחדים למאכולת אש.

1

ניו יורק, 1971

קו הרקיע האייקוני של ניו יורק נמתח למלוא האופק. גורדי שחקים, כבישים סואנים והמולה עירונית חוברים יחד לפסיפס תוסס וססגוני. בלב שדרת מדיסון, בקומה 35, ממוקם משרד עורכי דין ג'יראון אנד קוורד.

רצפת שיש מבריקה, ריהוט עץ כבד וציורים מודרניים ממוסגרים בזהב ממקסמים את האווירה היוקרתית.

גבריאל עוזב את תיק המסמכים המונח על השולחן לפניו ומסובב את כיסא המנהלים שלו אל החלון הפנורמי. עבודתו התובענית כעורך דין המתמחה ברשלנות רפואית, כמעט ולא מאפשרת לו לקחת פסק זמן ולשחרר.

רק אתמול התגלגל אליו תיק חדש, שידרוש ממנו עוד כמה שעות של עבודה.

חולה שאובחן אצל רופא המשפחה כסובל מדלקת ריאות, קיבל הנחייה ליטול אנטיביוטיקה למשך עשרה ימים. בעוד שלמעשה, הוא סבל מסרטן ריאות מתקדם. כתוצאה מהאבחון השגוי, הטיפול המיועד לא ניתן בזמן, והמצב הרפואי של החולה החמיר והידרדר עד למצב מסכן חיים.

כעת בנו תובע את הרופא ששגה באבחון.

גבריא'ל מטה את הכיסא לאחור, משלב ידיים מאחורי העורף וסוקר את העיר הנגלית אליו.

עננות גבוהה מסתירה את אור השמש, ומשתקפת מבעד לזוגיות החלונות. אור וצל מתעתעים זה בזה ויוצרים אשליה של יום חורפי בתחילתו של הקיץ. סנטרל פארק, מעניק ירקרוקת חיה לאפרוריות שמשתלטת על המרחב. רכבים, אופנועים, ומוניות צהובות בגודל מיניאטורי זזים ברחובות הצרים בתנועה שאיננה פוסקת. כמו אינספור חלקי פליימוביל במשחק ילדים מרתק.

גבריא'ל עוצם את עיניו ומנסה להרפות.

את שרירי הפנים המכווצים, את שרירי הצוואר התפוסים, את השכמות הנוקשות.

תמר לא מפסיקה לשאול אותו מתי הם יצאו סוף סוף לנופש. שאלה מצוינת, הוא עונה לה וכתשובה מספר לה על הר העבודה שממתין לו במשרד ומריץ בפיו את התיקים שנותרו לטיפול.

היא נאנחת וחדלה מקושיות. מבינה לבד שהחלום המיוחל שלה לא עומד להתממש בקרוב.

זמזום חד קוטע את רצף מחשבותיו ומחזיר אותו בכוח אל העבודה התובענית.

הוא מסתובב חזרה אל השולחן, מיישר את המשענת ולוחץ על הכפתור.

ג'ייקוב נכנס פנימה, מתעניין בשלומו ומבקש.

"אנחנו צריכים את עזרתך. תוכל להצטרף אלינו לפגישה שתתקיים במשרד שלי בעוד חצי שעה בדיוק?".

גבותיו מתרוממות בתהייה. ג'ייקוב מתעסק בכלל במקרקעין, ממתי הוא זקוק לעזרתו?!

כל עורך דין מתעסק אך ורק במחלקה שלו, ולא מתערב בזו שמעבר לקיר.

ג'ייקוב לא מספק הסבר מקדים. "תשתדל לדייק. אנחנו מחכים לך".

"תודה שבאת גבריאלי. המדובר בתיק שמתנהל כבר כמה חודשים בסוריה.

זוכר את אכדם חאג'? ראית אותו כמה פעמים מסתובב פה בקומה שלנו. הוא נמלט מחלב לפני חמש שנים, ועכשיו הוא תובע את הבית שלו בחזרה.

הבעיה מתחילה בזה שבן דודו של אכדם שם עין על הנכס לפני שנים. הוא ניצל את התקופה בה הבית עמד שומם ומיותם, פרץ לתוכו וקבע עליו בעלות.

אנחנו צריכים להגיש תביעה לבית המשפט המקומי, להציג ראיות ועדויות, ולהוכיח בעלות על הנכס.

"אז מה הבעיה?". גבריאלי מביט בג'ייקוב בהסתייגות.

ג'ייקוב שולף את העט מכיסו, ומתחיל לשחק עם הלחצן. פתיחה-סגירה-פתיחה.

"לכאורה, זו אמורה להיות פרוצדורה יחסית פשוטה, אם היינו מדברים על כל מדינה אחרת בעולם.

רק שאתה יודע טוב ממני את המצב הפוליטי והבטחוני המעורער ששורר כיום בסוריה. הוא עשוי להשפיע רבות על הנגישות למערכת המשפטית ועל תהליך קבלת ההחלטות המתבצע בה".

דממה פושטת בחדר ורק לחצן העט מפר אותה.

גבריאֵל מעביר את מבטו על הנוכחים, ועוד לא מבין דבר.

"אז מה הקשר אלי? לא הבנתי. תחום ההתמחות שלי הוא ברשלנות רפואית, עוד לא עשיתי הסבה למקרקעין".

ג'ייקוב מעביר יד על מצחו בתנועה עצבנית. "אני צריך להזכיר לך את המוצא הסורי שלך?"

אהה, גבריאֵל נאות לשחרר את שרירי פיו הקמוצים, ולתלות על פניו חיוך קל ולא מחייב.

"אתם בטח רוצים ממני עזרה בתכנון הנסיעה בתוך סוריה, המלצות על מקומות לינה? אז בשביל מה כל ההתפתלות הזו ג'ייקוב? תאמר להבא בצורה ישירה ועניינית מה בדיוק אתה צריך..."

יש בחלב בית מלון חמישה כוכבים. יקר אבל נוח וקרוב למרכז העיר... רגע רגע, לא אמרתי כלום. אני חושב שהכי כדאי לכם לישון בבית המלון אל-סלאם. אם כבר מבקרים בסוריה, למה לא להיחשף להיסטוריה העתיקה שלה..."

"גבריאֵל". ג'ייקוב נוקב בשמו.

גבריאֵל כמו לא שומע. "אהה, איך הספקתי לשכוח?! תשאלו כל מקומי בסוריה, אחת המסעדות הטובות באמת בחלב היא מסעדת אבו חסאן. היא מפורסמת בזכות המאכלים המסורתיים שהיא מציעה ללקוחות שלה".

"גבריאֵל!". ג'ייקוב מנסה לחזיר אליו את תשומת ליבו.

גבריאֵל משתק ומעביר את מבטו על פניהם של הנוכחים, מתקשה לתרגם במדויק את הסיטואציה.

הקול של ג'ייקוב מהדהד לו בתעלת האוּזן. "אנחנו רוצים שתמלא את השליחות הזו עבורנו. שתיסע לסוריה ותנהל בשבילנו את התיק המדובר בחלב".

הוא לא יודע איך הסתיימה הפגישה במשרד של עמיתו לעבודה, כי הוא סיים אותה הרבה קודם לכן. קם על רגליו בהפגנות ויצא מהמשרד. מעמדו הנכבד לא אפשר לו לטרוק את הדלת בחזקה אחריו.

"את שומעת, תמר". הוא מושך את הכיסא לאחור ומתיישב בתשיות ליד השולחן בסלון.

מביט בחטף סביבו, ושואף אל תוכו את ניחוחם של המאכלים המועדפים עליו. אהה, טוב לחזור לארוחת ערב בשרית וחמה אחרי יום עבודה ארוך ומייגע.

"אני כבר מגיעה". הקול שלה עולה ממעמקי המטבח, מתערבב עם קול שקשוק כלים.

הוא מנסה להתאזר בנימוס ולחכות לה, אבל הרעב שצובט בבטנו מתגבר עליו והוא נועץ מזלג בקערת ההגשה שבמרכז השולחן.

"היי, לא חיכית לי. התחלת לאכול לבד" תמר מופיעה פתאום מאחוריו ונוזפת בו.

הוא שומט את המזלג, ונסוג לאחור. "אני רק יושב ומחכה שתבואי ונתחיל לאכול ביחד". וכדי לרצות אותה עוד הוא מוסיף "נו באמת, תמר. את לא יכולה להושיב אדם רעב מול נתח צלעות כבש עסיסי ברוטב פיקנטי כשהוא מורעב בסוף יום ולצפות ממנו לנהוג באיפוק ולא לטעום ממנו".

היא מקבלת את המחמאה, ומתרצה. מתיישבת, ומניחה את קערות

המרק לפניה. אכילת בשר דוחה אותה בחודשים האחרונים, והיא מעדיפה להסתפק במאכלים קלים.

"לא ידעתי שלג'ייקוב יש חוש הומור" הקול שלו נשמע לה מבודח. "הוא תמיד כזה רציני וכבד, לא מתאים לו כל הסצנה הזו".

היא מסתקרנת. "על מה אתה מדבר?".

אהה, נכון. הוא שכח שהיא לא מעודכנת בכל פרטי הפגישה של הבוקר.

הוא נועץ את המזלג בחתיכת בשר נוספת, ומשתהה.

"ג'ייקוב הציע לי לנהל את אחד מתיקי המקרקעין שלו בסוריה".

"איפה?". היא לא בטוחה ששמעה היטב את דבריו.

"בסוריה, בסוריה". הוא מגביה את קולו בדרמטיות.

היא משתעלת, ומשתנקת. חתיכת ברוקולי נתקעה לה בגרון, ומקשה עליה את הנשימה. הוא מגביה את הקנקן, מוזג מים לכוס שלה ומעודד אותה לשתות.

היא לוגמת לאיטה ומביטה בו בזרות. נסיעה לצפון קוריהא, לקוטב הדרומי, ליצירות האמזונס נשמע לה יותר הגיוני מאשר למדינה הרוחצת בדם אזרחים במזרח התיכון.

הוא חש בחשדנותה וממהר להבהיר. "מה פתאום! לרגע אחד אל תחשבי שהסכמתי לרעיון המטורף שלו. לא יודע מה קרה לג'ייקוב הזה שמכל עובדי המשרד הוא התביית דווקא עלי."

נכון, המוצא הסורי שלי מזמין הצעות שכאלו. אבל בואי, מהיום נתחיל לשלוח כל עובד סיני לטפל בתיקים בשנחאי? כל עובד ברזילאי לטפל בתיקים בסאו פאולו? וכל עובד אפריקני לטפל בתיקים באדיס אבבה? מגוחך לגמרי".

היא הודפת את הצלחת ממנה והלאה, עבר לה התאבון. "ואיך ג'ייקוב

חשב שאני אעבור את התקופה הזו? אשב ואספור את הימים עד שתחזור?
או שאולי הוא בכלל לא חשב על הפרט השולי הזה...?"

גבריאֵל מגחך. "תתפלאי לשמוע, הוא הציע שתצטרפי אלי לנסיעה.
סוג של טיול שורשים הוא קרא לזה... שטויות. גם ההגדרה ההומנית הזו
לא הצליחה לשכנע אותי.

הוא כנראה לא מודע מה היא סוריה תחת שלטונו של חאפז אל-
אסד כיום. מיום עלייתו לשלטון האיש מבסס את משטרו בכוחניות. כל
התקוממות נגדו מדוכאת ביד קשה".

היא מהנהנת בהסכמה, ומוסיפה נופך משלה. "הוא גם לא מודע לסטטוס
המשפחתי שלנו... הדבר האחרון שאנחנו זקוקים לו כרגע במצבי הרגיש
הוא נסיעת עבודה בעולם, טיול שורשים או איך שהוא לא יבחר למסגר
את ההצעה ההזויה הזו".

ברור. מה השאלה בכלל, הוא מסכים איתה בכל לב. תמר זקוקה
למנוחה רבה בחודשים הקרובים, מספיק לה הכבדות והחולשה שהיא
מתמודדת איתם לאורך כל שעות היעדרותו מהבית.

הוא מרטיב את גרונו הצחית במים צלולים ומחליף בקלילות נושא.
ולאחריו עוד נושא, ועוד אחד, עד לסיום הארוחה.

"גבריאֵל"

"כן, אבא".

גבריאֵל גוחן אל אביו, ומנשק את כף ידו. "מה שלומך היום?"

אביו נאנח בכבדות ומנסה לשנות מנח ישיבה בכורסת הקטיפה.
בנו הגיע לבקר אותו בזמן. "תוכל למצוא לי את המשקפיים?"

התנמנמתי לכמה דקות, וכשהתעוררתי לא מצאתי אותם בשום מקום. ובלי משקפיים קשה לי לראות איפה הנחתי אותם..."

גבריא'ל מגשש בידו ומוצא אותם תלויות באוויר, בין הכורסה לוילון. "אווה, תודה. עכשיו אני אוכל למצוא את נעל הבית שנעלמה לי" אביו מרכיב את משקפיו על אפו, ומביט בו בשעשוע "וגם לראות טוב יותר את הפנים המאירות שלך".

הוא מתחייך, מושך אליו כיסא ומתיישב מול אביו. לא משנה כמה סדר יומו יהיה עמוס, על ביקור ערב בביתו של אביו, הוא לא יוותר. גם אם שמורות עיניו נעצמות מאליהן, הוא לא ישאיר את אביו בערבים הארוכים לבדו. גם ככה הוא מלא מצפון על שאביו מתגורר בגפו. הוא מפציר בו לעיתים קרובות שיעבור להתגורר איתם, אבל אביו פוסל את הרעיון על הסף. טוב לו ככה. בקן החמים והמוכר שלו.

"איך עבר עליך היום, גבריא'ל?". אביו נועץ בו מבט חודר ובוהן כל תו ותו בפניו.

"ברוך ה'. עמוס מאוד בעבודה. אני מנסה להספיק הרבה בתקופה הזו. אתה יודע... שאחר כך אהיה פנוי לעזור לתמר עם התינוק החדש".

אהה, אביו מהנהן בראשו וממשיך לבחון את פניו בדקדקנות.

"ומה קרה היום במשרד שגרם לך למצב רוח מרומם?".

הוא מחייך. אביו, מאז ומתמיד ניחן בטביעת עין חדה.

"אהה, שטויות". הוא נזכר ומבטל בידו "אחד מעורכי הדין במשרד ניגש אלי הבוקר עם איזה רעיון מופרך... אפילו לא שווה לחזור עליו".

"ובכל זאת?".

גבריא'ל קם ממקומו אל החלון, פותח אותו ומאפשר למשב צח לפרוץ פנימה. "הוא הציע לי לנהל איזה תיק מקרקעין אחד בסוריה".

“סוריה” שפתיו של אביו רוטטות וכל חושיו מתחדדים לשמע ארץ מוצאו.

בדיוק ככה, גבריאֵל מהנהן ומדייק יותר, מודע היטב לזיקה העזה של אביו אל עיר נעוריו. “לא רק סוריה, אלא חלב”.

בתוך שניות בודדות עוטות פניו של אביו גוון חיוור וחולני ושפתיו נעות ללא קול “חלב”.

בעקיפין ובמישרין נחשף גבריאֵל לחלקי מידע על הבריחה של משפחתם מחלב, על הפרעות שקדמו להן, ובכלליות, על פועלו של אביו בקרב הקהילה החלבית במרוצת השנים. מילה פה ומילה שם נזרקה ואפשרה לו הצצה חטופה אל מסכת חייו של אביו.

אך בכל פעם שביקש לנצל את המומנטום הנדיר שנצנץ אליו ולדעת יותר, נטרקה הדלת בפניו, והוא נותר כסומא המגשש באפלה.

אביו משעין ראש לאחור, עוצם את עיניו וחוזר 24 שנים לאחור.

“הפורעים השתוללו באותו יום נורא כמו חיות טרף צמאות לדם. עברו מבית כנסת אחד למשנהו, אספו ספרי תורה וספרי קודש, טליתות ותפילין והציתו הכול באש.

גם אל בית הכנסת שלנו הם הגיעו. פתחו את ההיכל ומשכו החוצה עשרות ספרי תורה. מבעד לחלונות ראיתי אותם משתוללים בשטניות חסרת מעצורים. קורעים יריעות לגזרים, רוקעים עליהם ברגליהם, ומנפצים את כל כתרי הכסף. אחרי כל הזוועה הזו, הם אספו הכול לערמה אחת בחצר, שופכו עליהם נפט והבעירו באש.

התפללתי לאלוקים ששם הם יעצרו, אבל לא. הם נכנסו למערה, סחבו את הכספת החוצה ופרצו אותה תוך דקות בודדות. ניצרו מתוכה את הכתר וזרקו את עמודיו לתוך הלהבות. אי אי אי, אי אפשר לשכוח. אין יום שאני לא מתעורר בבוקר והתמונה האיומה הזו עומדת לנגד עיניי... האדמה רעשה, השמים צווחו.

עמדתי מאובן בצד ולא הצלחתי לנשום. חשתי שאלו רגעי חיי האחרונים. שתכף תעלה נשמתי בסערה השמיימה, אפופה באותיות הקדושות ובעשן המיתמר.

כשהרשעים הארורים האלו עזבו הכול והלכו להם, יצאתי ממקום מסתורי והבטתי על החורבן שחוללו בחצר. האש הלכה וקטנה, הלכה ודעכה. עברתי ואספתי בדמעות ובידיים רועדות לתוך כד את חלקי ספרי התורה והכתר הפזורים בחצר.

כרעתי על ברכיי ליד המדורה המפויחת ומשכתי מתוכה גווילים בוערים. חלקם היו שרופים בשוליהם, ובחלקם טרם נאחזו להבות האש. בועות של כוויות רותחות צצו על כפות ידיי, אך לא חשתי כל כאב. חילול הספרים הקדושים צרב כל חלק בנשמתי.

בערבו של יום, שב אל ביתי צל אדם. התיישבתי על הרצפה אבל, וקוננתי על ספרי התורה שנידונו לכליה. ימים רבים מיאנתי לקבל נחמה.

לאחר תקופה, פניתי אל ביתו של חכם משה מזרחי. גם הוא היה נראה שבור ורצוץ כמוני. שיתפתי אותו בסוד שנצרתי איתי, הצלת הכתר.

שנינו ידענו היטב כי עיניים רעות חומדות אליהן את הכתר, ובקרב הרובע היהודי הופצה השמועה שהכתר נשרף כליל. את יריעות ספרי התורה גנזתי כדין. ואת חלקי הכתר שהצלחתי להציל, הטמנו במקום מסתור..."

נשימותיו של אביו נעשות כבדות ומאומצות. גבריאל מניח יד על שכמו של אביו, ומתחנן. "תניח לזה כרגע. זה לא בריא ללחץ הדם שלך להיזכר בכל מה שקרה..."

אביו מתעלם מהפצרותיו, וממשיך. "ברבות השנים חלקים מהכתר עברו תלאות מרובות מחלב לישראל, עד שהציונים הניחו עליהם את ידיהם הבריוניות.

אי אי אי, הם לא היו ראויים לו. במקום להכניסו בחיל ורעדה לתוך ארון הקודש בבית כנסת נכבד, הם הציגו אותו לראווה מתחת לזכוכית משורינת במוזיאון ישראל בירושלים. כאילו היה עוד איזה ממצא ארכיאולוגי עתיק".

קולו של אביו הופך לזעקה, והוא מכה באגרופו על ידית הכורסה. "אני יודע בדיוק אילו חלקים מהתנ"ך שבויים אצלם... אבל זה לא הכול. מספר לא מבוטל של עמודי הכתר נותרו מאחור, מוסתרים בחלב..."

אביו מתנער לפתע משרעפיו, פוקח את עיניו ונועץ בו מבט חודר. "אף פעם לא ביקשתי ממך דבר, גבריאֵל. רק את זה, בבקשה ממך. אל תחמיץ את ההזדמנות. סע מזרחה - אל חלב, ותברר מה עלה בגורלם של חלקי הכתר הגנוזים. אני רוצה לעזוב את העולם אחרי מאה ועשרים בלב שקט ורגוע. לדעת שמילאתי את חובתי כלפי עם ישראל".